e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

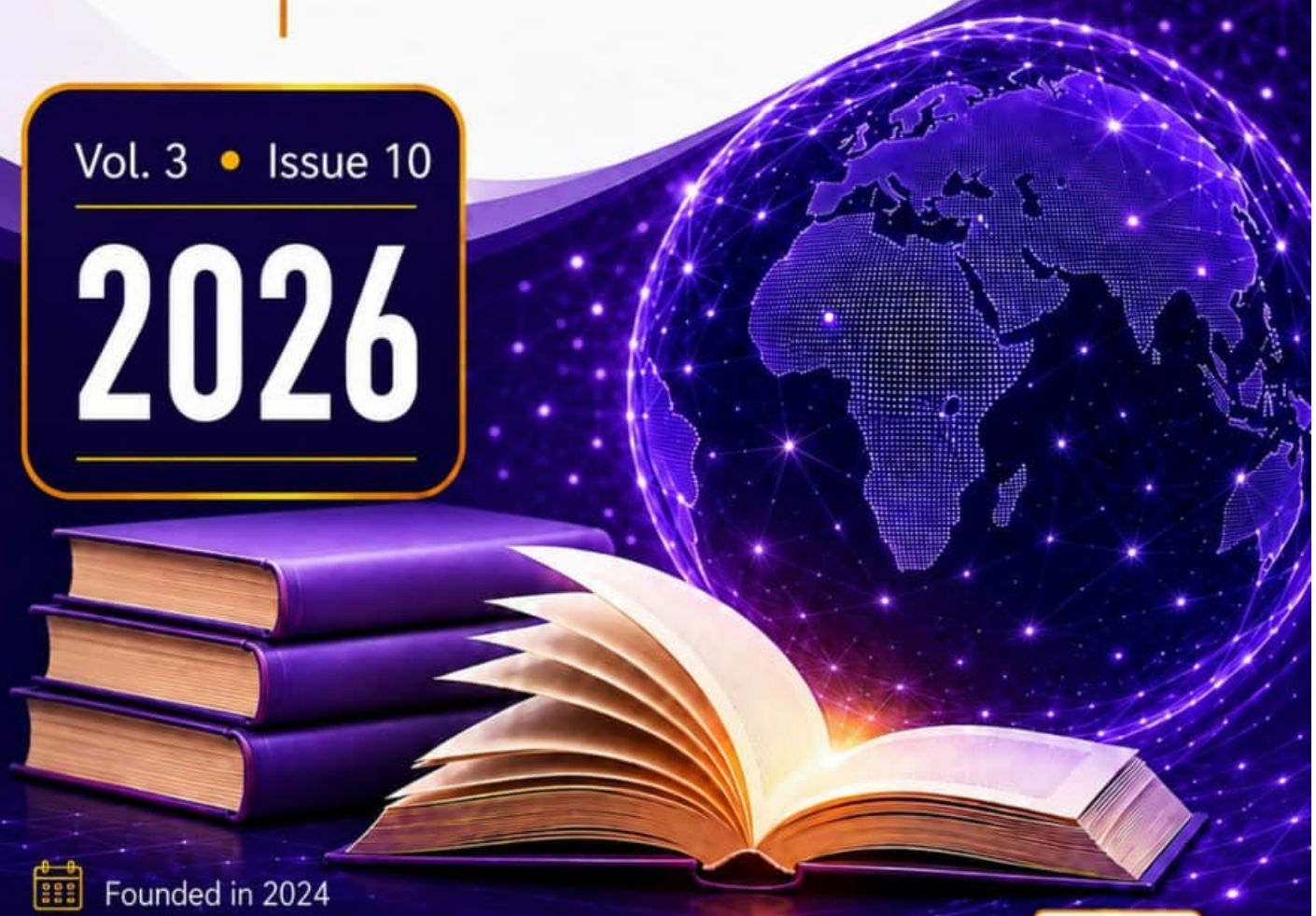
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/xed1tf56

OLIY TA'LIMDA TALABALARNI TO'GARAK FAOLIYATIGA JALB ETISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI VA ARALASH TA'LIM MODELLARINING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Ramazonova Mohichehra Sodiq qizi
Qo'qon universiteti, dotsent.
e-mail: Ramazonovamohichehra90@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0001-7528-7355

Annotatsiya.
Maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarni to'garak faoliyatiga jalb etishning pedagogik-psixologik omillari hamda aralash ta'lim (blended learning) modellarining didaktik imkoniyatlari tahlil qilingan. Ichki va tashqi motivatsiya, yutuqqa erishish ehtiyoji, o'zini namoyon qilish va o'z samaradorligini anglash nazariyalari asosida to'garak faoliyatining talaba shaxsini rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Rotation, Flipped Classroom, Flex va Enriched Virtual modellarining to'garak mashg'ulotlarida qo'llanilish imkoniyatlari tizimlashtirilgan, maqsadli-motivatsion, mazmuniy-faoliyatli, texnologik va diagnostik-natijaviy komponentlarni o'z ichiga olgan pedagogik model asoslab berilgan. Maqola materiallari to'garak rahbarlari va oliy ta'lim pedagoglari uchun metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: aralash ta'lim, to'garak faoliyati, motivatsiya, oliy ta'lim, pedagogik model, mustaqil ta'lim, refleksiya.

ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ВОВЛЕЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ В КРУЖКОВУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ВУЗЕ И ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ МОДЕЛЕЙ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Рамазонова Мохичехра Содик кизи
Кокандский университет, доцент.

Аннотация.
В статье анализируются педагогические и психологические факторы вовлечения студентов высших образовательных учреждений в деятельность кружков, а также дидактические возможности моделей смешанного обучения (blended learning). На основе теорий внутренней и внешней мотивации, потребности в достижении успеха, самовыражения и самоэффективности раскрывается роль кружковой деятельности в развитии личности студента. Систематизированы возможности применения моделей Rotation, Flipped Classroom, Flex и Enriched Virtual в кружковых занятиях, а также обоснована педагогическая модель, включающая целевой-мотивационный, содержательно-деятельностный, технологический и диагностико-результативный компоненты. Материалы статьи могут служить методической основой для руководителей кружков и преподавателей высших учебных заведений.

Ключевые слова: смешанное обучение, кружковая деятельность, мотивация, высшее образование, педагогическая модель, самостоятельное обучение, рефлексия.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF INVOLVING STUDENTS IN CLUB ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION AND THE DIDACTIC POTENTIAL OF BLENDED LEARNING MODELS

Ramazonova Mohichehra Sodiq qizi
Kokand University, Associate Professor.

Abstract.
The article analyzes the pedagogical and psychological factors influencing students' involvement in extracurricular club activities at higher education institutions, as well as the didactic potential of blended learning models. Drawing on theories of intrinsic and extrinsic motivation, the need for achievement, self-expression, and self-efficacy, the study examines the role of club activities in students' personal development. The possibilities of applying the Rotation, Flipped Classroom, Flex, and Enriched Virtual models in club sessions are systematized, and a pedagogical model comprising goal-oriented motivational, content-and-activity, technological, and diagnostic-and-outcome components is substantiated. The findings presented in the article may serve as a methodological foundation for club coordinators and higher education instructors.

Keywords: blended learning, extracurricular club activities, motivation, higher

education, pedagogical model, independent learning, reflection.

Kirish. Oliy ta'lim tizimida raqamli transformatsiya jarayonlarining jadallashishi ta'lim mazmuni va shakllarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni [1] hamda Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida [2] ilg'or ta'lim texnologiyalariga asoslangan holda zamonaviy bilim va yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega, yuqori malakali kadrlar tayyorlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Bu vazifani amalga oshirishda auditoriya mashg'ulotlari bilan bir qatorda talabalarning darsdan tashqari faoliyati, xususan, to'garaklar muhim o'rin tutadi.

To'garak faoliyati talabaga o'z qiziqishiga mos yo'nalishni tanlash, ilmiy-ijodiy loyihalar ustida ishlash hamda nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash imkonini beradi. Biroq amaliyotda talabalarning to'garaklardagi ishtiroki ko'pincha o'quv yuklamasi, vaqtning cheklanganligi, mashg'ulotlarning bir xil shaklda o'tkazilishi va natijalarning tizimli kuzatilmasligi sababli barqaror bo'lmay qolmoqda. Aralash ta'lim — an'anaviy auditoriya mashg'ulotlari va raqamli ta'lim muhitining didaktik jihatdan asoslangan uyg'unligi — bu muammolarni hal etishning istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Shunga qaramay, aralash ta'lim ko'proq rasmiy o'quv fanlari doirasida o'rganilgan bo'lib, uning to'garak faoliyatini tashkil etishdagi imkoniyatlarini tizimli asoslash masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Maqolaning maqsadi — talabalarni to'garak faoliyatiga jalb etishning pedagogik-psixologik omillarini aniqlash va aralash ta'lim modellarining ushbu faoliyatni tashkil etishdagi didaktik imkoniyatlarini asoslashdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: (1) aralash ta'limning mohiyatiga oid yondashuvlarni tahlil qilish; (2) to'garak faoliyatiga jalb etishning motivatsion, ijtimoiy-psixologik va refleksiv omillarini tizimlashtirish; (3) aralash ta'lim modellarini to'garak mashg'ulotlariga moslashtirish; (4) pedagogik model komponentlarini asoslash.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Xorijiy pedagogikada "blended learning" tushunchasi turlicha talqin qilinadi, biroq aksariyat yondashuvlarda u yuzma-yuz va kompyuter vositasida amalga oshiriladigan o'qitishning maqsadli, tizimli va didaktik jihatdan asoslangan integratsiyasi sifatida tavsiflanadi. C. R. Graham aralash ta'limni ikki o'qitish muhitining oddiy yig'indisi emas, balki ta'lim jarayonining strategik loyihalanishi, pedagogik dizayn va o'qitish metodikasining qayta qurilishini nazarda tutuvchi tizim sifatida ko'radi [3]. D. R. Garrison va N. D. Vaughan aralash ta'limni oliy ta'lim uchun asoslab, uni o'qituvchi va talaba o'rtasidagi mazmunli o'zaro aloqa hamda refleksiyaga tayanuvchi muhit sifatida tavsiflaydilar [4]. Ularning "Community of Inquiry" modeliga ko'ra, samarali ta'lim muhiti kognitiv, ijtimoiy va pedagogik mavjudlikning muvozanati asosida shakllanadi [4; 5].

M. Horn va H. Staker aralash ta'limni talabaning individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirishga xizmat qiluvchi moslashuvchan tizim sifatida talqin etadilar; ularning tasnifida Rotation (shu jumladan, Flipped Classroom), Flex, A La Carte va Enriched Virtual modellari ajratiladi [6]. Empirik tadqiqotlarning meta-tahlili aralash shakldagi o'qitishning oliy ta'limda an'anaviy auditoriya o'qitishiga nisbatan o'rtacha darajada yuqori natija berishini ko'rsatgan [7; 8]. To'garak faoliyatiga jalb etishning psixologik asoslari esa o'zini o'zi aniqlash nazariyasi [9], yutuqqa erishish motivatsiyasi [10], ehtiyojlar ierarxiyasi [11], o'z samaradorligini anglash nazariyasi [12] hamda ijtimoiy-konstruktivistik [13] va faoliyatli [14] yondashuvlarda yoritilgan.

Tadqiqotda ilmiy-pedagogik va psixologik adabiyotlarni qiyosiy-tanqidiy tahlil qilish, tizimli yondashuv, sintez va umumlashtirish hamda pedagogik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Oliy ta'lim muassasalarida to'garak faoliyatini tashkil etish amaliyoti pedagogik kuzatuv orqali o'rganildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

To'garak faoliyatiga jalb etishning pedagogik-psixologik omillari. Tahlil talabalarni to'garakka jalb etish jarayoni to'rt guruh omilning o'zaro ta'sirida kechishini ko'rsatdi: motivatsion, kognitiv-didaktik, ijtimoiy-psixologik va refleksiv omillar (1-jadval).

Motivatsion omillar orasida yetakchi o'rinni ichki motivatsiya egallaydi. E. Deci va R. Ryan nazariyasiga ko'ra, avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog'liqlik ehtiyojlari qondirilgan sharoitda ichki motivatsiya kuchayadi va barqaror faoliyatga aylanadi [9]. To'garak talabaga yo'nalishni o'zi tanlash (avtonomiya), murakkab topshiriqlarni bajarib, muvaffaqiyatga erishish (kompetentlik) hamda jamoa a'zosi bo'lish (bog'liqlik) imkonini berishi bilan bu ehtiyojlarni qondiradi. D. McClelland nazariyasiga muvofiq, yutuqqa erishish ehtiyoji yuqori bo'lgan shaxslar mustaqil va ijodiy fikrlashni talab qiladigan faoliyatga moyil bo'ladi [10]; A. Maslow ierarxiyasida esa to'garak tegishlilik, e'tirof va o'zini namoyon qilish ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi [11]. Tashqi motivatsiya omillari — reyting, ijobiy e'tirof, tanlov va ko'riklardagi ishtirok — ichki motivatsiya bilan uyg'unlashgandagina barqaror samara beradi.

Ijtimoiy-psixologik omillar L. S. Vygotskiyning ijtimoiy-konstruktivistik yondashuvi bilan izohlanadi: bilim ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlikda shakllanadi [13]. Shu sababli to'garakdagi ijobiy psixologik iqlim, tengdoshlar bilan hamkorlik va sog'lom raqobat talabaning ishtirokini rag'batlantiradi, kommunikativ kompetensiya va liderlik sifatlarini rivojlantiradi; jamoaga tegishlilik hissi esa akademik motivatsiyani ham kuchaytiradi. Refleksiv omil talabaning o'z faoliyatini tahlil qilishi, natijalarini baholashi va keyingi rivojlanish maqsadlarini belgilashi bilan bog'liq. A. Bandura ta'kidlaganidek, shaxsning o'z imkoniyatlariga ishonchi faoliyat natijasiga bevosita ta'sir qiladi [12], to'garakda qo'lga kiritilgan muvaffaqiyat tajribasi esa bu ishonchni mustahkamlaydi.

1-jadval. Talabalarni to'garak faoliyatiga jalb etishning pedagogik-psixologik omillari

Omillar guruhi	Mohiyati	To‘garak faoliyatida namoyon bo‘lishi	Nazariy asos
Motivatsion	Ichki va tashqi motivlar, qiziqish, yutuqqa intilish	Yo‘nalishni erkin tanlash; tanlov va ko‘riklarda ishtirok; yutuqlarni rag‘batlantirish	Deci va Ryan [9]; McClelland [10]; Maslow [11]
Kognitiv-didaktik	Mustaqil bilim olish, axborot bilan ishlash, muammoli fikrlash	Ilmiy loyihalar, muammoli topshiriqlar, nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llash	Faoliyatli yondashuv [13; 14]
Ijtimoiy-psixologik	Hamkorlik, guruh iqlimi, ijtimoiy identifikatsiya	Jamoaviy loyihalar, muhokamalar, tengdoshlar o‘rtasida o‘zaro qo‘llab-quvvatlash	Vygotskiy [13]; Garrison va Vaughan [4]
Refleksiv	O‘z-o‘zini baholash, o‘z samaradorligini anglash	Refleksiv kundalik, elektron portfolio, qayta aloqa	Bandura [12]

Aralash ta’lim modellarining didaktik imkoniyatlari. Aralash ta’limning asosiy afzalligi — moslashuvchanlik: talaba o‘quv materiallari bilan istalgan vaqt va joyda ishlay oladi. Bu turli sabablarga ko‘ra barcha mashg‘ulotlarda qatnasha olmaydigan talabalar uchun to‘garak faoliyatining uzluksizligini ta’minlaydi: auditoriyada boshlangan ish virtual platformada davom ettiriladi, muhokamalar onlayn olib boriladi, topshiriqlar elektron shaklda taqdim etilib baholanadi. Aralash ta’limning asosiy modellari to‘garak mashg‘ulotlari uchun 2-jadvalda tizimlashtirilgan.

2-jadval. Aralash ta’lim modellarining to‘garak mashg‘ulotlarida qo‘llanilishi

Model	Mohiyati	To‘garakda qo‘llanilishi	Rivojlantiriladigan sifatlar
Rotation	Faoliyat shakllari (guruhli ish, mustaqil ta’lim, onlayn o‘qitish, o‘qituvchi bilan ishlash) muntazam almashadi	Mashg‘ulot bir necha bosqichga bo‘linadi: kichik guruhda loyiha, individual onlayn topshiriq, rahbar bilan maslahat	Faollik, hamkorlik, ish shakllarini uyg‘unlashtirish
Flipped Classroom (Rotation tarmog‘i)	Nazariy material auditoriyadan tashqarida o‘zlashtiriladi, auditoriya vaqti amaliy faoliyatga ajratiladi	Videoma’ruza va elektron resurslar oldindan o‘rganiladi; uchrashuvda muammoli vaziyatlar, taqdimot va munozara o‘tkaziladi	Tanqidiy fikrlash, muammoni yechish, mustaqil o‘qish
Flex	Asosiy mazmun raqamli muhitda; o‘qituvchi fasilitator va mentor	Talaba individual trayektoriya bo‘yicha ishlaydi, rahbar onlayn va individual maslahat beradi	O‘zini boshqarish, individual rivojlanish
Enriched Virtual	Asosan virtual muhit, davriy auditoriya uchrashuvlari bilan boyitiladi	Onlayn tadqiqot ishlari, davriy yuzma-yuz taqdimot va himoya	Vaqt va makon cheklovlarini yengish, uzluksizlik

Community of Inquiry modeli nuqtayi nazaridan [4; 5] platformadagi forumlar va videokonferensiyalar ijtimoiy mavjudlikni, loyiha va tadqiqot topshiriqlari kognitiv mavjudlikni, to‘garak rahbarining loyihalash, yo‘naltirish va qayta aloqa berishdagi faoliyati esa pedagogik mavjudlikni ta’minlaydi. Ulardan birining yetishmasligi, masalan, qayta aloqasiz faqat onlayn materiallar berilishi talabaning to‘garakdan uzoqlashishiga olib kelishi mumkin.

PEDAGOGIK MODEL

Tahlil natijalari asosida talabalarni aralash ta’lim texnologiyalari vositasida to‘garak faoliyatiga jalb etishning pedagogik modeli ishlab chiqildi. Model o‘zaro bog‘liq to‘rtta komponentdan iborat. Maqsadli-motivatsion komponent ijtimoiy buyurtma, maqsad va vazifalarni, talabaning ichki ehtiyojlari va qiziqishlarini aniqlashni qamrab oladi. Mazmuniy-faoliyatli komponent to‘garakning o‘quv-metodik ta’minoti, loyiha va tadqiqot topshiriqlari, mustaqil ta’lim vazifalari hamda elektron resurslar majmuasidan iborat. Texnologik komponent LMS platformalari, videoma’ruzalar va vebinarlar, forumlar, elektron portfolio va mobil ilovalar orqali auditoriya hamda auditoriyadan tashqari faoliyatni uzviy bog‘laydi. Diagnostik-natijaviy komponent motivatsion, kognitiv, faoliyatli-amaliy, kommunikativ-ijtimoiy va refleksiv mezonlar asosida ishtirok darajasini (past, o‘rta, yuqori) aniqlaydi va metodik tuzatishlar kiritish imkonini beradi.

Modelning amalga oshirilishi beshta tamoyilga tayanadi: talabaga yo‘naltirilganlik; individuallashtirish va differensiallashtirish; moslashuvchanlik va ochiqlik; hamkorlik va kommunikativlik; uzluksizlik va tizimlilik. Metodologik jihatdan model faoliyatli, konstruktivistik, kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlarga asoslanadi. Uning samarali ishlashi uchun quyidagi pedagogik shartlar zarur: raqamli ta’lim muhitini shakllantirish (LMS, elektron o‘quv materiallari); to‘garak rahbarining fasilitator va mentor rolini bajarishi; loyiha va muammoli topshiriqlarga asoslangan faoliyat; elektron portfolio va refleksiv kundalik yuritish; mustaqil ta’lim faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi pedagogik monitoring.

MUHOKAMA

Aralash ta’lim o‘z-o‘zidan talabaning jalb etilishini kafolatlamaydi: uning samarasi raqamli muhit sifati,

o‘qituvchining pedagogik dizayn va fasilitatorlik kompetensiyasi hamda talabalarning raqamli savodxonligiga bog‘liq. Modellarni mashg‘ulot maqsadiga qarab tanlash maqsadga muvofiq: nazariy asoslarni egallash bosqichida Flipped Classroom, individual tadqiqot bosqichida Flex, uzoq hududlarda yashovchi yoki ish bilan band talabalar uchun Enriched Virtual qulay bo‘lishi mumkin. Shuningdek, ushbu tahlil nazariy xarakterga ega bo‘lib, taklif etilgan modelning amaliy samaradorligi pedagogik tajriba-sinov orqali tekshirilishi zarur.

XULOSA

Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarga kelish imkonini berdi. Birinchidan, aralash ta’lim texnologik yangilik emas, balki ta’lim jarayonining maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va natijalarini yagona tizimda uyg‘unlashtiruvchi pedagogik yondashuvdir; bu uni to‘garak faoliyatini tashkil etishga tatbiq etish uchun asos bo‘ladi. Ikkinchidan, talabalarni to‘garakka jalb etishda motivatsion, kognitiv-didaktik, ijtimoiy-psixologik va refleksiv omillar o‘zaro bog‘liq holda ta’sir qiladi; avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog‘liqlik ehtiyojlarini qondirish ichki motivatsiyani ta’minlashning yetakchi sharti hisoblanadi. Uchinchidan, Rotation, Flipped Classroom, Flex va Enriched Virtual modellari to‘garak mashg‘ulotlarining turli bosqichlarida qo‘llanilishi mumkin va ularni tanlash mashg‘ulot maqsadiga bog‘liq. To‘rtinchidan, ishlab chiqilgan pedagogik model to‘rtta komponent, beshta tamoyil va beshta pedagogik shartni qamrab oladi; uning samaradorligini eksperimental tekshirish keyingi tadqiqotlarning istiqbolli yo‘nalishidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. – 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son. – URL: https://lex.uz/docs/-5013007. lex.uz
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi Farmoni. – 2019-yil 8-oktabr, PF-5847-son. – URL: https://lex.uz/docs/-4545884. lex.uz
3. Graham C. R. Blended Learning Systems: Definition, Current Trends, and Future Directions // The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs / ed. by C. J. Bonk, C. R. Graham. – San Francisco: Pfeiffer, 2006. – P. 3–21. – URL: Universitet repozitoriysi. scholarsarchive.byu.edu
4. Garrison D. R., Vaughan N. D. Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines. – San Francisco: Jossey-Bass, 2008. – DOI: 10.1002/9781118269558. Wiley Online Books
5. Garrison D. R., Anderson T., Archer W. Critical Inquiry in a Text-Based Environment: Computer Conferencing in Higher Education // The Internet and Higher Education. – 2000. – Vol. 2, № 2–3. – P. 87–105. – DOI: 10.1016/S1096-7516(00)00016-6. Izoh: maqola ko‘pincha 2000-yil bilan iqtibos qilinadi, nashriyot sahifasida jurnal soni “Spring 1999” deb ko‘rsatilgan. ScienceDirect
6. Horn M. B., Staker H. Blended: Using Disruptive Innovation to Improve Schools. – San Francisco: Jossey-Bass, 2015. – URL: Nashriyot sahifasi. Wiley
7. Bernard R. M., Borokhovski E., Schmid R. F., Tamim R. M., Abrami P. C. A Meta-Analysis of Blended Learning and Technology Use in Higher Education: From the General to the Applied // Journal of Computing in Higher Education. – 2014. – Vol. 26, № 1. – P. 87–122. – DOI: 10.1007/s12528-013-9077-3. Springer Nature Link
8. Means B., Toyama Y., Murphy R., Bakia M., Jones K. Evaluation of Evidence-Based Practices in Online Learning: A Meta-Analysis and Review of Online Learning Studies. – Washington, DC: U.S. Department of Education, 2010. – URL: Hisobotning elektron nusxasi (PDF). www2.ed.gov
9. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being // American Psychologist. – 2000. – Vol. 55, № 1. – P. 68–78. – DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68. selfdeterminationtheory.org
10. McClelland D. C. The Achieving Society. – Princeton, NJ: D. Van Nostrand, 1961. – URL: Bibliografik yozuv. Open Library
11. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation // Psychological Review. – 1943. – Vol. 50, № 4. – P. 370–396. – DOI: 10.1037/h0054346. – URL: Maqolaning to‘liq matni. doi.org
12. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. – New York: W. H. Freeman, 1997. – URL: WorldCat katalogi. WorldCat.org
13. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes / ed. by M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Souberman. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – URL: JSTOR elektron nashri. Discover
14. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Политиздат, 1975. – URL: To‘liq matn. marxists.org